

Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης
(ΔΕΕ Απόφαση 25.11.2025 - υπόθεση C-713/23)

Παρατηρήσεις

**Η σχέση του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής με την (μη)
αναγνώριση γάμου μεταξύ προσώπων του ιδίου φύλου από κράτος μέλος της ΕΕ
το οποίο δεν τον επιτρέπει**

Καλλιρρόης Δ. Παντελίδου

Καθηγήτριας Αστικού Δικαίου, Νομική Σχολή Δ. Π. Θράκης

Δημοσιεύθηκε στο νομικό περιοδικό Ελληνική Δικαιοσύνη, τ.1/2026, σ. 297-299
(Η απόφαση στο ίδιο τεύχος, σ. 290-297)

Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (τμήμα μείζονος συνθέσεως) επελήφθη της υπόθεσης C-713/23, με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο της Πολωνίας και η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 23 Νοεμβρίου 2023. Είχε προηγηθεί η σύναψη γάμου μεταξύ δύο ανδρών στη Γερμανία και στη συνέχεια οι πολωνικές αρχές αρνήθηκαν την καταχώρισή της στο ληξιαρχείο της Πολωνίας, διότι δεν επιτρέπεται η σύναψη γάμου μεταξύ προσώπων του ιδίου φύλου από το πολωνικό δίκαιο. Ο ένας από τους δύο άνδρες έχει διπλή ιθαγένεια, πολωνική και γερμανική, και ο άλλος, μόνον πολωνική, δηλαδή ο καθένας έχει δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Με την απόφαση της 25ης Νοεμβρίου 2025, το ΔΕΕ έκρινε ότι η ρύθμιση κράτους που δεν επιτρέπει την καταχώριση, αντίκειται στο άρθρο 20 και το άρθρο 21, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ (δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής), ερμηνευόμενα υπό το πρίσμα του άρθρου 7 (Σεβασμός της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής) και του άρθρου 21, παράγραφος 1 (απαγόρευση των διακρίσεων ιδίως λόγω [...] γενετήσιου προσανατολισμού), του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ας μου επιτραπούν ορισμένες επιφυλάξεις για την απόφαση:

Ι. Η απόφαση μνημονεύει τις νομικές διατάξεις από το Δίκαιο της Ένωσης, μεταξύ των οποίων και **το άρθρο 9** του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το οποίο επιγράφεται «Δικαίωμα γάμου και δικαίωμα δημιουργίας οικογένειας» και

ορίζει τα εξής: «Το δικαίωμα γάμου και το δικαίωμα δημιουργίας οικογένειας διασφαλίζονται **σύμφωνα με τις εθνικές νομοθεσίες** που διέπουν την άσκησή τους.¹»

Και το πολωνικό Σύνταγμα (άρθρο 18) και ο κώδικας οικογενειακού δικαίου (άρθρο 1) ρητώς αναφέρονται στον γάμο ως ένωση δύο προσώπων διαφορετικού φύλου. Επίσης ο νόμος για τις ληξιαρχικές πράξεις δίνει το δικαίωμα (άρθρο 107) στον ληξίαρχο να αρνηθεί τη μεταγραφή (καταχώριση) όταν *αντιβαίνει στις θεμελιώδεις αρχές της έννομης τάξης της Δημοκρατίας της Πολωνίας*. Επίσης το άρθρο 7 του νόμου για το ιδιωτικό διεθνές δίκαιο προβλέπει ότι *Ο αλλοδαπός νόμος δεν εφαρμόζεται σε περίπτωση που παράγει αποτελέσματα τα οποία αντιβαίνουν στις θεμελιώδεις αρχές της έννομης τάξης της Δημοκρατίας της Πολωνίας*.

Επειδή η διαφορά φύλου στη σύναψη γάμου ανήκει προφανώς στις θεμελιώδεις αρχές της έννομης τάξης στην Πολωνία και συγχρόνως πρόκειται για ζήτημα που καθορίζεται κατά το κοινοτικό δίκαιο από την εθνική νομοθεσία, ήταν νόμιμη η άρνηση καταχώρισης. Εξάλλου η αλλοδαπή ληξιαρχική πράξη ως αλλοδαπό δημόσιο έγγραφο έχει την ίδια αποδεικτική ισχύ με τα πολωνικά δημόσια έγγραφα (άρθρο 1138 πολωνΚΠολΔ). Έννομες συνέπειες ενδεχομένως δεν μπορούν να παραχθούν, αλλά αυτές έχει δικαίωμα η Πολωνία να αρνηθεί. Επομένως οι πολωνικές αρχές νομίμως αρνήθηκαν την καταχώριση, αφού το ίδιο το ενωσιακό δίκαιο αναγνωρίζει ρητώς αυτή τη δυνατότητα.

II. Τίθεται βεβαίως το ερώτημα εάν η ερμηνεία αυτή έρχεται σε αντίθεση με το άρθρο 20 και το άρθρο 21, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ (δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής). Παρόμοια είχε δεχθεί το ΔΕΕ σε συγγενείς περιπτώσεις (ΔΕΕ Coman 5.6.2018 υπόθεση C-673/16, κατά την οποία το κράτος οφείλει να χορηγήσει στο ομόφυλο ζεύγος το δικαίωμα διαμονής και ΔΕΕ V.M.A. 14.12.2021 υπόθεση C-490/20, κατά την οποία το κράτος οφείλει να αναγνωρίσει το πιστοποιητικό γέννησης άλλου κράτους που κατονομάζει δύο γυναίκες ως γονείς)².

Η ελεύθερη κυκλοφορία και διαμονή των πολιτών της Ένωσης μπορεί να συνδυαστεί όμως με τον σεβασμό στις θεμελιώδεις αρχές του κράτους διαμονής. Το άρθρο 9 του Χάρτη παραβιάζεται **άμεσα** με την σχολιαζόμενη απόφαση, η οποία δεν μπορεί να επικαλείται την **έμμεση** παραβίαση των άρθρων 20 και 21 ΣΛΕΕ. Διά της πλαγίας οδού των ληξιαρχικών πράξεων δεν μπορεί να επιβάλλεται η εφαρμογή νόμου που αντιβαίνει σε θεμελιώδεις αρχές, ιδίως όταν το κράτος μέλος έχει την ελευθερία ρύθμισης της οικογενειακής ζωής και των θεμελιωδών αρχών.

Με άλλα λόγια, το δίκαιο του Ληξιαρχείου και των ληξιαρχικών πράξεων δεν είναι υπέρνω του δικαιώματος του Κράτους να ρυθμίζει τη θέσπιση του γάμου και την οικογενειακή ζωή. Είναι παρεπόμενο και βοηθητικό, με την έννοια της εξυπηρέτησης των πολιτών και υπόκειται σε περιορισμούς. Για παράδειγμα, στο όνομα της ελεύθερης

¹ Βλ. Σαχπεκίδου, Ευρωπαϊκό Δίκαιο, 3η έκδ. (2021) § 4 αρ. 58 που τονίζει ότι σε πολλές περιπτώσεις, ιδίως όταν τα αναφερόμενα δικαιώματα βρίσκονται εκτός των ενωσιακών αρμοδιοτήτων, οι διατυπώσεις είναι ήπιες και υπάρχουν πολλές παραπομπές στα εθνικά δίκαια. Για παράδειγμα, σχετικά με το άρθρο 9 του Χάρτη, η Ένωση δεν μπορεί να επιβάλει ορισμένο τύπο γάμου ή τις προϋποθέσεις σύναψης του, διότι τα περιθώρια κινήσεως των κρατών μελών είναι ευρύτατα. Βλ. και Σαχπεκίδου/Ταγαρά, Κατ'άρθρον ερμηνεία του Χάρτη θεμελιωδών δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2020, άρθρο 9 αρ. 1 επ., όπου τονίζεται ότι το άρθρο 9 παραπέμπει στις εθνικές νομοθεσίες και δεν επιβάλλει ούτε απαγορεύει την αναγνώριση ως γάμου των ενώσεων μεταξύ προσώπων του ίδιου φύλου. Μπορούν βεβαίως τα κράτη να θεσπίσουν θεμιτούς περιορισμούς του δικαιώματος στο γάμο, όπως είναι η ηλικία, η αβίαστη συναίνεση και η απαγόρευση της πολυγαμίας.

² Βλ. Συνθήκη ΣΕ και ΣΛΕΕ, Ερμηνεία κατ' άρθρο, 2025, άρθρο 21 (Ηλιοπούλου-Πενώ /Παναγιωτοπούλου) αρ. 27. Γενικώς για το δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής, βλ. Σαχπεκίδου, Ευρωπαϊκό Δίκαιο, 3η έκδ. (2021) § 9 αρ. 21 επ.

κυκλοφορίας και διαμονής, δεν θα έπρεπε να καταχωρισθεί στο ίδιο ληξιαρχείο δεύτερος γάμος του ιδίου προσώπου, αν και δεν είχε λυθεί ο προηγούμενος.

Το κράτος μέλος πρέπει να έχει την ελευθερία να μην εγγράφει πράξεις των οποίων η εγγραφή ισοδυναμεί με αναγνώριση. Διότι τι απομένει από την ελευθερία του κράτους να μη θεσπίζει τον γάμο μεταξύ προσώπων του ιδίου φύλου, όταν είναι υποχρεωτική η διά της εγγραφής στο ληξιαρχείο αναγνώριση γάμου που έχει συναφθεί στο εξωτερικό ; Εάν ο νόμος απαγορεύει το αποτέλεσμα με κάθε τρόπο και θεωρεί ότι ο γάμος θα ήταν αντίθετος στις θεμελιώδεις αρχές του, η επιδίωξη του αποτελέσματος με άλλο τρόπο ισοδυναμεί με **καταστρατήγηση** και δεν είναι ανεκτή.

Το άρθρο 9 του Χάρτη δεν έρχεται σε σύγκρουση ούτε με το άρθρο 21 του Χάρτη για την απαγόρευση διακρίσεων, διότι δεν αποτελεί διάκριση να αναγνωρίζεται μόνον ο γάμος μεταξύ προσώπων διαφορετικού φύλου, όπως δεν αποτελεί διάκριση να απαιτείται δικαιοπρακτική ικανότητα για τη σύναψη γάμου.

III. Το ΔΕΕ υποστηρίζει (σκέψη 44) ότι *ελλείψει τέτοιου παράγωγου δικαιώματος διαμονής, ο πολίτης αυτός της Ένωσης θα μπορούσε να αποτραπεί από το να εγκαταλείψει το κράτος μέλος του οποίου έχει την ιθαγένεια προκειμένου να ασκήσει, δυνάμει του άρθρου 21, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, το δικαίωμά του διαμονής εντός άλλου κράτους μέλους ή να επιστρέψει στο κράτος μέλος καταγωγής του μετά την άσκηση του δικαιώματος αυτού, για τον λόγο ότι δεν θα είχε τη βεβαιότητα ότι θα μπορούσε να συνεχίσει να διάγει, στο κράτος μέλος καταγωγής του, την οικογενειακή ζωή που είχε αναπτύξει ή εδραιώσει στο κράτος μέλος υποδοχής.*

Το γεγονός όμως ότι στη χώρα υποδοχής αναγνωρίζεται ο γάμος μεταξύ προσώπων του ιδίου φύλου, είναι επαρκές κίνητρο για να φύγουν οι ενδιαφερόμενοι και να ασκήσουν έτσι την κοινοτική ελευθερία της ελεύθερης κυκλοφορίας. Ίσως, βεβαίως, να αποθαρρυνθούν από το να επιστρέψουν (αυτό δεν είναι βέβαιο), αλλά αυτό δεν συνιστά πρόβλημα από πλευράς κοινοτικού δικαίου: η κοινοτική ελευθερία της ελεύθερης μετακίνησης προσώπων θα έχει ήδη ασκηθεί. Ίσα ίσα που στην περίπτωση αυτή εμποδίζεται η κατάχρηση του δικαιώματος: Το να φύγουν, δηλαδή, μόνον και μόνον για να συνάψουν γάμο και μετά να επιστρέψουν αμέσως. Άρα, στην περίπτωση αυτή, επιτυγχάνεται μια δικαιότερη ισορροπία σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας.

Επομένως το δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής δεν πρέπει να χρησιμοποιείται ως **πρόφαση** για την κατάργηση θεμελιωδών αρχών του κράτους μέλους, όπως η κατάργηση της διαφοράς φύλου στη σύναψη γάμου, η ρύθμιση του οποίου είναι κατεξοχήν αρμοδιότητα της εθνικής νομοθεσίας. Εξάλλου, η επίκληση των θεμελιωδών ελευθεριών της Ευρωπαϊκής Ένωσης γίνεται **καταχρηστικά**, όταν στην πραγματικότητα αυτοί που τις επικαλούνται μετακινήθηκαν σε άλλο κράτος μόνον και μόνον για να επιστρέψουν κατόπιν στο κράτος καταγωγής και να επιτύχουν την αναγνώριση του γάμου τους.